

gömbök, dombor művek, mértani alakok, házi s női kézimunkák, számoló-gépek, testgyakorlati eszközök sat.

A mostani helyiség csak ideiglenes és elég szűk. Ohajtandó volna, hogy e nagybecsű országos gyűjteménynek minél előbb megfelelő, állandó helyisége legyen.

Továbbá ohajtandó volna mindenekfelett, hogy az ország minden részéből minél több tanító, tanár, tanügyi előljáró látogassa meg alkalmilag a tanszer-muzeumot s okuljon az ott tapasztaltakon.

Az egyes tárgyak s csoportok részletes ismertetésébe s jellemzésébe nem ereszkedhetünk, mert közleményünket igen hosszúvá tenné. Ez alkalommal csak általános ismertetését kívántuk adni a tanügyet illető eme egyik legfontosabb országos intézetnek, mely az utóbbi években, mintegy magától, figyelemre alig méltó kevés költséggel jött létre, s melynek tanügyünk fejlesztésére bizonyára nagy befolyása leend.

Bn.

A BRIT ÉS KÜLFÖLDI UNITÁRIUS TÁRSULAT ÉVI KÖZGYÜLÉSE.

Angolhoni unitárius hitrokonink ez évi közgyűlésöket június elején tartották meg Londonban. A társulat tagjai s barátai nagy számmal jelentek meg az essex-utczai templomban, hol az alkalmi beszédet Wright János, bathi lelkész tartotta a következő alapigék nyomán: I. Korinth. IX, 16: „A szükség kényszerít. Jaj pedig nekem, ha az evangeliumot nem prédikálom.“

Szónok érdekes beszédében először is azt fejtegette, hogy kötelesség és erkölcsi felelősség hirdetnünk az evangeliumot, melyet hiszünk. A társulat főczélja, mely egyszerű, határozott és gyakorlati, abban áll, hogy terjeszsze a tiszta és igaz vallást a világon. A különböző keresztény felekezetek buzgó fáradaimai daczára is napról-napra szaporodik azok száma, a kik keveset adnak a vallás-
ra. Épen azért e válságban főtörekvésünk legyen az embereket válásosokká tenni, mert ez a legnagyobb jótétemény, a mit embertársainknak nyújthatunk. A mi vallásunk szellemi természetünk alapelvén nyugszik, nem pedig az egyház vagy a biblia csalhatatlanságán, s így bátran hirdethetjük a mi evangeliumunkat, mert az a józan ész és szív követelményeinek megfelel. Isten segítsen minket reánk bizott kötelességeink hű teljesítésében!

A nagy figyelemmel hallgatott hitszónoklat után a bezáró hymnus éneklése alatt szokás szerint pénzgyűjtés volt a társulat pénztára gyarapítására, a mely 336 frtot eredményezett.

A vallásos isteni tisztelet bevégeztével Bicknell Henrik, a társulat derék és áldozatkész elnöke, megnyitván az ülést elkezdődtek a különféle jelentések.

A pénztári kimutatás szerint a lefolyt évben a bevétel 58,528 frt. 15 kr-ra o. é. ment, mely mind magán adakozás utján gyűlt be. Ez összeget az egyes ekklézsiák felsegélésére, missioi czélokra, a magyar unitárius akademitá segélyezésére, ingyen könyvek és tractok szétosztására s új templomok építésére fordították. Ime, angol-honi hitrokoninknál szeretett vallásuk iránt a valódi ragaszkodás és buzgóság t e t t e k b e n is mily bámulatosan nyilvánul!

Ezután Ierson Henrik, a társulat jeles és fáradhatatlan titkára, tett kimerítő jelentést az egylet évi működéséről. Örömmel emeli ki a külföldi hitrokonokkal folytatott rokonszenves levelezést s ama testvéries viszonyt, mely egymás közt fenn áll. A hollandi „Protestanten Bond“ ugy szintén a németországi „Protestanten Verein“ gyűléseire a társulat képviselőket küldött. Az előbbi viszonzta is, mert Hamel rotterdami lelkész által képviseltette magát, kit meleg szavakban üdvözöltek. A „Protestanten Verein“ üdvözlő levelet küldött, valamint főtiszt. Ferencz József püspök úr is az unitárius vallásközönség részéről, s egyszersmind meghívta ez évi zsinatunkra. Spears Róbert, egykori titkár s a mi rokonszenves barátunk a levél felolvasása után azt indítványozta: „Hogy a társulat fejezze ki a magyar unitáriusok E. K. Tanácsának, miszerint az üdvözlést s a meghívást azon zsinatra, melyet első püspökünk Dávid Ferencz elítéltetésének és halálának háromszázados évfordulóján e nagy jelentőségű eseménnyel kapcsolatban tartanak, szívélyes köszönettel és nagy érdeklődéssel fogadja, mivel Dávid Ferencz a Jézus igazi humanus tanainak, az újabb időben, a legelső hitvallója (confessor) volt; továbbá, hogy míg e gyűlés egyfelől boldogságot és sikert kíván a hazájába visszatérendő Boros Györgynek a tanári vagy papi pályán, másfelől örömmel ragadja meg az alkalmat általa biztosítani a magyar-honi hitrókonokat a társulat meleg érdeklődése és rokonszenvéről“. — Ez indítvány zajos éljenzések között egyhangulag elfogadtatott.

Boros György ifju barátunk, ki két évi ott léte alatt megnyerte angol hitrokonink szeretetét, meleg és őszinte szavakkal köszönte meg az iránta tanusított szivességet és vendégszeretetet. Egyszersmind köszönetét fejezte ki az unitárius vallásközönség nevében is azon rokonszenves és anyagi segélyért, melyet irányunkban tanusítani sziveskednek. Továbbá hangsúlyozta, hogy mily nagy örömet okozna nekünk, ha folyó évi nevezetes zsinatunkra képviselőket küldénének. Végül kérte a társulat tagjait, hogy utódját is fogadják avál a szivességgel, mint a minőben ő részesült.

Ezután a belföldi kisebb társulatok küldötteit üdvözölték s végül az érdemes elnöknek mondottak szívből jövő köszönetet azon önzetlen és kitünő szolgálatért, melyet a lefolyt évben tanusított.

Másnap újból nagyszámu közönség gyűlt össze a már említett

imaházba a jeles pap és szónok Wicksteed Károly felolvasása meghallgatására. Felolvasása tárgyául e kérdést vette fel: „Hol van a baj?” Ez a cím — mondá — nem megrázó, mert minden egyháznak, elkezdve a pápától a legkisebb protestans társulatig ez a kiáltása. És ez kevésbé alkalmazható reánk, mint a kívülünk álló orthodoxokra. Igen, mert az orthodoxok olyanért harcolnak, a minnek el kell enyészni; mi pedig olyanért küzdünk, a minnek jól kell. Az alap, melyen mi nyugszunk: szabadság. Ezt megengedve, hol van tehát a baj? Némelyek közülünk szervezkedni ohajtanak. Ez a maga rendén van; mert a szervezkedés a társaság alapföltétele. De legyünk meggyőződve, hogy minél tökélyesebb a szabadság, annál kevésbé tökélyes a szervezkedés; és minél tökélyesebb a szervezkedés, annál kevésbé tökélyes a szabadság. Vigyázzunk, nehogy következetlenségbe jöjjünk ohajtásainkkal. Én úgy vélem, a célunk mégis az, hogy a teljes szabadságot megtartsuk, s e mellett a szervezkedést is e szabadsággal összeférhetőleg keresztül vigyük. Hol van tehát a baj? Némelyek még az említett két tényezőhez egy harmadikat is csatolni szeretnének, t. i. az orthodoxyiát. Ez is természetes ohajtás; mert mindenki követeli, hogy neki helyes véleménye van, és ha az illető humanus érzelmű, azt terjeszteni is igyekszik. De ez nem azt jelenti, hogy a mi orthodoxyiánkat másokra erőszakoljuk. Csak egy abszolút orthodoxyia lehet a világon és ez: az Istenről való orthodoxyia. Némelyek azért is panaszkodnak, hogy papjaik közül többen szakítottak a kereszténységgel. Ha ez azt teszi, hogy az illetők nem tekintik a Krisztus tanítását az új szövetségben feltétlen és csalhatatlan szabálynak a hitre és gyakorlatra nézve, és hogy nem említik meg mindenkor a nevét imáikban, ez némileg igaz lehet. De ez még nem jelenti a kereszténységgel való szakítást. Mert a Krisztus szellemének tanulmányozása sokkal keresztényibb lehet mint a betű tanulmányozása vagy pedig az „Uram, Uram“ kiáltásnak gyakori ismétlése. Én megvallom, e változást a tudomány haladásának tekintem. Hol van tehát a baj? Talán nézeteink nem terjednek? . . . A kereszténység elterjedése óta nem volt gazdagabb 25 év nézeteink és elveink terjedésére nézve, a lefolyt 25 évnél. Vagy talán azt mondják némelyek, hogy számban nem gyarapodtunk? Ha ez arra vonatkozik, a kik velünk s hitelveinkkel rokonszenveznek, akkor ez nem áll; mert e tekintetben az unitarismus hívei rendkívülileg szaporodtak és szaporodnak napról-napra. Ha ez arra vonatkozik, hogy nem szaporodunk, mint külön vallásfelekezet, akkor a hiba bennünk van. Ha pedig arra vonatkozik, hogy nem haladunk kegyességben, emberbaráti szeretetben és kötelességeink hű teljesítésében, e lenne igazán komoly baj; mert ez azt jelentené, hogy mind világi hitronk hite, mind pedig papjaink prédikálása hiában való. A felvetett elmés kérdés eredménye oda megy ki, hogyha mindenki megteszi ezután is a társulat tagjai közül év folytán a maga kötelességét azon a helyen, melyre a gondviselés állította, akkor nem lesz

semmi baj; mert tudójuk ép, szívök jó és nemes, szellemi erejük kifejlődött s így alkalmasok nemes és üdvös dolgok végrehajtására. Ez érdekesítő felolvasás után élénk vita keletkezett, melyben még a nők is tevékeny részt vettek. Chalmers András, cambridgei lelkész az unitáriusok előnyére azt hozta fel, hogy ő nem azon csodálkozik, hogy aránylag kevesen vannak, hanem azon, hogy egyáltalában léteznek annyi küzdelem után, melyet vívni kellett az előítélettel és bigottsággal szemben. Ha az unitarizmus nem alapult volna igazságon és valódi elveken, eddig régen megszünt volna. Chalmers véleménye szerint a jelenleg létező eltérések a régi és új iskola között megszűnnének ha olyan kézikönyveket adnának a papok kezébe, melyekben a theologiai vélemények egy gyűpontba lennének összegyűjtve. Továbbá szeretné, ha egy kissé kiméletesebbek lennének orthodox ellenfeleik iránt. A világiak közül is e tárgyhoz többen hozzászóltak, kik közül Hopgood úr észrevétele érdemel különösen említést. Ugyanis ő úgy véli, hogy mégis van valami baj. Mint a társulat tagja azt óhajtáná, hogy annak czélja első sorban az unitárius kereszténység terjesztése legyen. Tőle már többször kérdezték más vallásfelekezettiek, hogy miben áll tulajdonképen az unitárius kereszténység, de ő, megvallja, nem tudott e kérdésre határozott feleletet adni. Épen ezért szeretné, hogy a társulat gondoskodjék egy olyan mű kiadásáról, melyben az unitárius hitelvek és nézetek össze lennének foglalva s a melyet mindenkinél kezébe lehetne adni. Nagyon örvendene, ha ezen a hiányon segítene a társulat.

Dr. Collier ugy nyilatkozott, hogy az unitáriusok számára határozott hitformát készíteni teljes lehetetlen. Ő nincs ellenére annak, hogy a Dr. Channing, Dr. Martineau, Parker és más hirneves unitáriusok jeles gondolataiból egy gyűjteményt adjanak ki, de ez ne legyen confessio. S mikor azt kérdeznék, hogy e mű hiteles tekintély-é, a felelet a legyen, hogy: nem, nem; ön hihet, épen a mit tetszik. S a kérdezőt egyszersmind figyelmeztetni kell, hogy a hitforma (creed) olyan mint a vasuti jegy, csak mára érvényes.

Az értekezés hymnus énekléssel záródott be. Délután a szokásos és igazán kellemes társas összejövetelt a Kristály-palotában tartották meg. Az eszme gazdag felköszöntők sorát az elnök kezdte meg, éltetve a királynét. Azután Wicksteed Károly köszöntötte a külföldi képviselőket (Schermerhorn, Amerikából, Hamel, Hollandiából) és vendégeket. Boros György ifju barátunkra vonatkozólag ezeket mondá: Sokan közülünk kedvesen emlékeznek vissza azon benső és testvéries barátságra, melyet a hazánkba jött magyar unitárius ifjakkal kötöttek. Kettő közülök korai halállal szóltatott el a munkásság mezejéről, de még többen maradtak, a kik a távolban is bírják angolhoni hitrokonaiuknak szíves barátságát és tiszteletét. A fennebbiekhez most egy más név adódik, mely becsüléssel és szeretettel fog emlegettetni közöttünk sokáig. Mindazok, kik személyes ismeretségben voltak Boros urral, meggyőződhetnek

arról, hogy mily odaadással és előszeretettel igyekezett tanulmányozni az angol életet, és abban a mi legjobb.

A jelen levő küldöttek s vendégek a szives üdvözletre méltó beszédben feleltek, s köztök Boros barátunk szintén tetszést nyert szavakkal köszönte meg az iránta tanusított szivességet. Kiemelte, hogy mily kedves visszaemlékezéssel távozik el onnan, s különösen, hogy magával hozza az angol társadalmi életéről alkotott mintaképet. Voltak még köszöntések a társulatra, hivatalos személyekre s végül az egész világ „polgári és vallásos szabadságára“, de ezeket terünk szűke miatt mellőznöm kell. Az előadott rövid vázlatból is meggyőződhetik a t. olvasó hogy minő szellem vezeti a brit és külföldi unitárius társulat működését; és hogy annak tagjai mily buzgalommal és áldozatkészséggel igyekeznek segíteni a társulatot, hogy az minél nagyobb eredményt mutathasson fel az unitárius elvek s az igaz vallásosság terjesztésében. Vajha e szellem sajátunkká válnék nekünk is!

Kovács János.

IRODALMI ÉRTESETŐ.

Könyvismertetés. Egyházjogtan, különös tekintettel a magyar prot. egyház jogi viszonyaira. Irta Kovács Albert. Második füzet. Budapest 1878. Kiadja a „magyarország prot. egyesület.“ A prot. theol. könyvtár X-ik kötetének II-ik füzeté.

Az egész munkának III-ik része, mely az egyház alkotmányát tárgyalja, jelen terjedelmes füzet elején végződik be a prot. egyház alkotmányának feltüntetésével a II-ik szakaszban. Az I. fejelet az I. cikkben a magy. prot. egyház kormányzó hatóságairól; a II-ik cikkben a papi hivatalról; a III. cz. az egyházi hivatalnokokról; IV. cikkben az egyház és állam közötti viszonyról. A II. fejelet a kisebb magy. prot. felekezetekekről (erdélyi ev. és unitárius egyház). A III. fejelet a külföldi prot. egyházakról (német ev. és holland ref. egyház).

Az egyház kormányzását tárgyaló 14-ik rész 1. szakasza szól a törvényhozásról, a II-ik a végrehajtásról. Ennek I. fejezete a felügyelést, II. fejezete pedig három cikkben az igazságszolgáltatást tárgyalva.

A 4-ik rész az egyházi életet öleli fel, szólván az egyházba lépésről (I. szakasz), a valláserkölcsei élet ápolásáról (II. sz.), a dogmáról (III. sz.), az isteni tiszteletről (IV. sz.), a sacramentumokról (V. sz.), az oktatásügyről (VI. sz.) két fejezetben, s végül a házassági jogról (VII. sz.) három fejezetben.

A VI-ik rész, elbeszélván az egyház viszonyát a vagyonhoz (I. sz.) ezen vagyonnak állományát (II. sz.) és egyházjogi viszonyait (III. sz.), bezárja a két nagy füzetből (674 lapból) álló terjedelmes munkát. A gördülékeny stíl kedves olvasmányná teszi. Adat és anyagalmaz könnyüded feldolgozása a hason tárgy munkák közül